

Vývoj v slovenskom finančnom sektore z pohľadu finančnej stability

Karol Zeleňák
Národná banka Slovenska

Stabilita finančného sektora predstavuje dôležitý predpoklad zdravého vývoja ekonomiky. Finančný sektor má potenciál podporiť zdravý a udržateľný ekonomický rast, zároveň však má aj potenciál generovať šoky do reálnej ekonomiky s následným negatívnym vplyvom na životnú úroveň obyvateľstva. Z tohto dôvodu je opodstatnené analyzovať vývoj finančného sektora a vyhodnocovať potenciálne riziká spojené s týmto vývojom. Aktuálne priaznivý ekonomický vývoj na Slovensku a vo svete pozitívne vplyva na vývoj životnej úrovne, čo sa odráža aj vo vývoji na finančnom trhu. Zároveň však v tomto období dochádza k tvorbe a zvyšovaniu rizík, ktoré sú dôležité z pohľadu finančnej stability. Cieľom tohto článku je analýza vývoja v slovenskom finančnom sektore, ako aj vývoja rizík, pričom podkladom článku je Správa o finančnej stabilite k novembru 2017, ktorú publikuje Národná banka Slovenska.

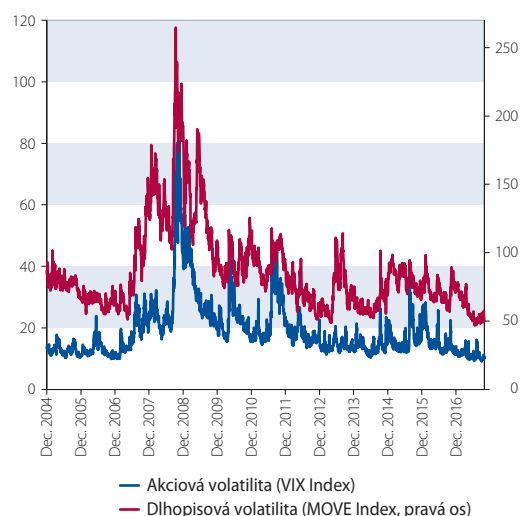
DOMÁCA I ZAHRAŇIČNÁ EKONOMIKA ZAŽÍVAJÚ PRIAZNIVÉ ČASY, NA POZADÍ KTORÝCH SA VŠAK MÔŽU TVORIŤ RIZIKÁ

Priaznivý ekonomický vývoj v minulom roku sa v roku 2017 ešte zintenzívnil. Ekonomický rast možno pozorovať tak pri vyspelých, ako aj pri rozvíjajúcich sa krajinách. Významným faktorom silnejšieho rastu je investičný dopyt. Silný rast sa prejavil aj v silnom náraste zahraničného obchodu, ktorý sa medziročne takmer zdvojnásobil. Vývoj v eurozóne, ktorá je pre Slovensko kľúčovým partnerom, tiež nabral priaznivý vývoj, pričom ekonomika eurozóny by mala v tomto roku medziročne narásť o 2,1 %. Oživenie ekonomiky zaznamenali všetky krajiny eurozóny a aktuálny vývoj sa začína priaznivo odzrkadľovať aj na pracovnom trhu týchto krajín, kde dochádza k postupnému znižovaniu voľných kapacít a k redukcii nezamestnanosti. Prebiehajúce oživenie v rozvinutých ekonomikách a uzatváranie produkčných medzier dáva priestor na postupné sprísňovanie uvoľnenej menovej politiky. Zatiaľ najvýraznejší krok spomedzi veľkých ekonomík urobil v tejto oblasti Federálny rezervný systém, ktorý postupne zvýšil pásmo pre základnú úrokovú sadzbu kumulatívne o 100 bázičných bodov, z toho trikrát po 25 bodov od decembra 2016. Americká centrálna banka zároveň začala upúšťať od neštandardných nástrojov menovej politiky, keď od októbra 2017 prestala nahrádzať dlhopisy po splatnosti zo svojho portfólia. Európska centrálna banka nateraz neohlásila zvyšovanie úrokových sadzieb, počnúc rokom 2018 by však už mala postupne utlmiť tempo svojich mesačných nákupov dlhopisov. Vývoj globálnej ekonomiky pozitívne ovplyvnil finančnú stabilitu z krátkodobej perspektívy. V strednodobom horizonte však riziká pre finančnú stabilitu vzrástli, keďže pokračovanie obdobia bezprecedentne nízkych úrokových sadzieb bude zrejme naďalej

stimulovať rizikový apetít vo finančnom sektore. Tento vývoj možno pozorovať aj na finančných trhoch, kde v poslednom období poklesla volatilita finančných aktív na historicky nízke úrovne, porovnateľné s obdobím pred vypuknutím globálnej finančnej krízy, pričom pokles volatility možno pozorovať v prípade takmer všetkých tried aktív a všetkých celosvetovo významných búrz.

Táto situácia naznačuje očakávania investorov, pokiaľ ide o pretrvávajúce stabilného vývoja v budúcnosti. Práve aktuálne obdobie však môže prispievať k prehĺbovaniu rizík vo finančnom sektore. Dlhodobá nízka volatilita môže týmto spôsobom viesť ku skreslenému vnímaniu rizík, k ich podceneniu, a následne motivovať ku krokom vedúcim ku kumulácii rizík vo finančnom systéme. Uvoľne-

Graf 1 Ukazovatele volatility na finančných trhoch

Zdroj: Bloomberg.

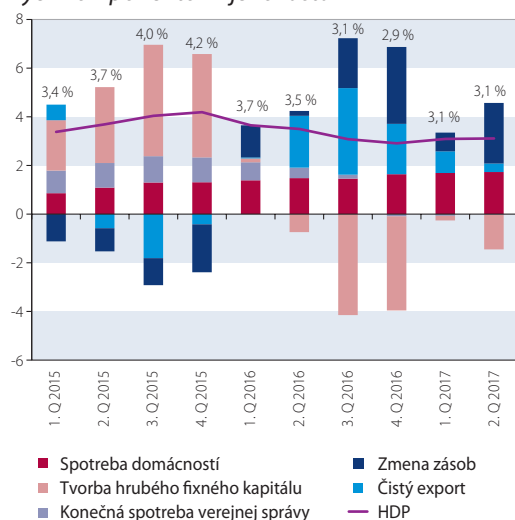

né finančné podmienky stimulovali nárast zadlženosti vo svete, pričom v skupine krajín G20 zadlženosť vzrástla tak v súkromnom, ako aj vo vládnom sektore. Krajinou s najrýchlejšie rastúcim dlhovým bremenom za posledné desaťročie je však jednoznačne Čína. Eskalácia problémov spojených s rastom zadlženosti v Číne by mohla potenciálne vyvolať šoky vo svetovej ekonomike. Pokojné obdobie na finančných trhoch môžu narušiť aj udalosti politického a geopolitického charakteru.

Priaznivé časy zažíva aj slovenská ekonomika, ktorá v prvom polroku medziročne rástla o 3,1 %. Slovensko na rozdiel od minulého roka svojou dynamikou rastu už nepatrí na čelo krajín EÚ, keďže v prvom polroku 2017 až 13 krajín EÚ rástlo rýchlejšie. Rast slovenskej ekonomiky je však stále výraznejšie nad priemerom celej EÚ, ktorá v prvom polroku rástla o takmer 1 percentuálny bod pomalšie ako Slovensko. Rast slovenskej ekonomiky sa opiera tak o domáci, ako aj o zahraničný dopyt. Spotreba slovenských domácností odzrkadľovala pozitívnu situáciu na pracovnom trhu. Zároveň export prispel k rastu ekonomiky nižšou mierou ako v uplynulom roku. Jedinou zložkou HDP, negatívne vplyvajúcou na rast, boli investície. Tie by však v ďalšom období mali taktiež postupne prispievať k ekonomickému rastu. Rastová fáza ekonomického cyklu by mala pokračovať aj v ďalšom období, pričom sa dá očakávať postupné otváranie kladnej produkčnej medzery.

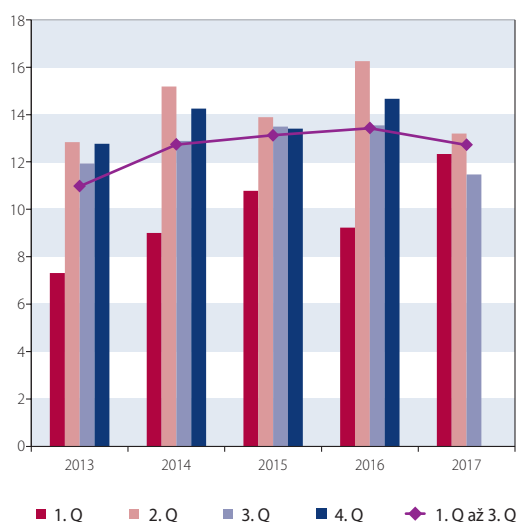
Rast ekonomiky sa osobitne priaznivo premieta aj do vývoja na pracovnom trhu. Miera nezamestnanosti už dosahuje historické minimum, pričom na konci druhého štvrtroka sa pohybovala na úrovni 8,4 %. Pracovné miesta vznikali vo väčšine ekonomických odvetví a na pracovnom trhu sa už začínajú prejavovať známky prehrievania. Viaceré odvetvia začínajú mať problém s nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily v rámci existujúcej ponuky na pracovnom trhu, čo sa odzrkadľuje aj v raste miezd, ktoré v reálnom vyjadrení medziročne narástli o 3 %. Priaznivý ekonomický vývoj

Graf 2 Medziročný rast HDP a príspevky jednotlivých komponentov k jeho rastu

Zdroj: ŠÚ SR, NBS.

Graf 3 Vývoj úverov na bývanie (v %; anualizovaná ročná rast úverov na bývanie)

Zdroj: NBS.

Poznámka: Stĺpce predstavujú anualizovaný medzištvrtročný rast úverov na bývanie. Čiarový graf zodpovedá anualizovanej ročnej raste úverov na bývanie za prvé tri štvrtroky príslušného roka.

sa prejavuje aj vo vývoji tržieb podnikov, ktoré vzrástli vo väčšine odvetví. Zlepšujúca sa ekonomická situácia podnikov a domácností tak stimuluje dopyt súkromného sektora po úveroch

INTENZÍVNY RAST ZADLŽENOSTI DOMÁCNOSTÍ POKRAČUJE

V roku 2017 pokračoval intenzívny rast úverov retailu, pričom rástli tak úvery na bývanie, ako aj spotrebiteľské úvery. Rast úverov bol podporovaný priaznivým makroekonomickým vývojom, osobitne sa prejavujúcim na trhu práce, pretrvávajúcimi nízkymi úrokovými sadzbami, silnou konkurenciou na úverovom trhu a vývojom na trhu nehnuteľností. Po rozkolísanom úvode roka, keď sa na trhu úverov na bývanie v dôsledku medializovaných informácií v súvislosti s implementáciou časti ustanovení nového opatrenia týkajúceho sa úverov na bývanie¹ prejavil efekt predzásobenia sa úvermi, sa situácia v treťom štvrtroku 2017 stabilizovala.

Priemerná úroková sadzba pri nových úveroch na bývanie na úrovni 1,8 % je nízka tak z historického hľadiska, ako aj v porovnaní s ostatnými krajinami strednej a východnej Európy. Úrokové marže na úvery na bývanie dosahovali na Slovensku už v roku 2016 najnižšie hodnoty spomedzi krajín strednej a východnej Európy. Spotrebiteľské úvery už niekoľko rokov pribúdajú stálym prírastkom zhruba 550 mil. € ročne. Na rozdiel od úverov na bývanie ešte stále prebieha pokles úrokových sadzieb pri spotrebiteľských úveroch, pričom za posledných 12 mesiacov poklesla priemerná úroková sadzba pri týchto úveroch až o 1,5 percentuálneho bodu a v septembri dosiahla úroveň 8,7 %. Tento vývoj motivuje domácnosti k refinancovaniu spotrebiteľských úverov, pričom priemerný klient si mohol refinancovaním znížiť úrok až o 1,1 percentuálneho bodu. V dynamike rastu

¹ Opatrenie Národnej banky Slovenska č. 10/2016 z 13. decembra 2016, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o posúdení schopnosti spotrebiteľa splácať úver na bývanie.

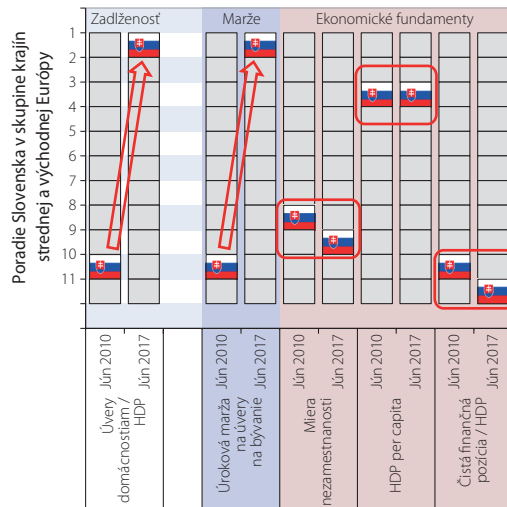
úverov domácnostiam tak Slovensko už nepretržite druhý rok po sebe patrí na čelo krajín EÚ. Kým pri úveroch na bývanie čistá miera zlyhania aj naďalej vykazuje nulové úrovne, pri spotrebiteľských úveroch sa rast tohto ukazovateľa v lete zastavil.

Podiel úverov domácnostiam na HDP na Slovensku dosiahol počas roka 2017 najvyššiu hodnotu spomedzi štátov strednej a východnej Európy. Znepokojujúce je tempo rastu tohto ukazovateľa, keď dynamika jeho rastu bola najrýchlejšia tak v eurozóne, ako aj v rámci krajín strednej a východnej Európy. Časť rastu zadlženosti sa dá vysvetliť ekonomickým vývojom a reálnou kon-

vergenciou slovenskej ekonomiky. Ukazuje sa však, že rast zadlženosti slovenských domácností je rýchlejší, ako by naznačovali ekonomické fundamenty, pričom vo veľkej miere je spojený s výrazným poklesom úrokových marží a úrokových sadzieb. Zvyšuje sa tak zraniteľnosť slovenských domácností voči prípadným šokom.

Zadlženosť slovenských domácností je výrazná aj z pohľadu porovnania výšky dlhov domácností k ich ročnému príjmu (tzv. debt-to-income ratio, DTI). V treťom štvrtroku 2017 v prípade 12 % nových úverov bol celkový dlh klientov, ktorým sa tieto úvery poskytli, vyšší ako devätnásobok ich ročného príjmu (to znamená, že ukazovateľ DTI presiahol hodnotu 9). Tento pomer je vysoký aj z hľadiska medzinárodného porovnania. Pokračovanie tohto trendu by mohlo viesť k neúmerne vysokému nárastu zadlženosti niektorých domácností a k zvýšeniu rizika pre finančnú stabilitu.

Graf 4 Poradie Slovenska pri vybraných indikátorech v rámci 11 krajín strednej a východnej Európy

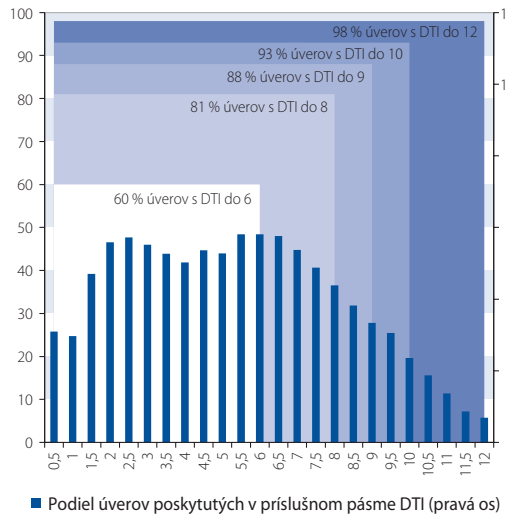
Zdroj: ECB, Eurostat.

Poznámka: Vyššie umiestnenie krajiny v podfarbených častiach grafu znamená vyššie predpoklady na rast zadlženosti domácností.

PRIAZNIVÝ EKONOMICKÝ VÝVOJ SA PREMIETA AJ DO NÁRASTU ZADLŽENOSTI PODNIKOVÉHO SEKTORA

Zlepšujúca sa ekonomická kondícia podnikov a nárast ich tržieb sa pretavili aj do vyššieho dopytu podnikového sektora po úveroch. Rástla potreba financovania ich prevádzky aj investícií. Na konci tretieho štvrtroka 2017 dosiahol tempo rastu úverov podnikom 9 %, pričom rast sa zaznamenal vo všetkých úverových kategóriách, či už ide o účel úverov, ich splatnosť, vlastníctvo alebo veľkosť podniku, alebo o členenie podľa ekonomických odvetví, prípadne bánk. Okrem veľkých podnikov rástli úvery aj pri malých a stredne veľkých podnikoch, zároveň však rástla koncentrácia úverového portfólia. Hlavnými faktormi rastu dopytu po úveroch zo strany podnikového sektora bol priaznivý ekonomický vývoj, ale aj priaznivý výhľad ďalšieho vývoja, konkurencia medzi

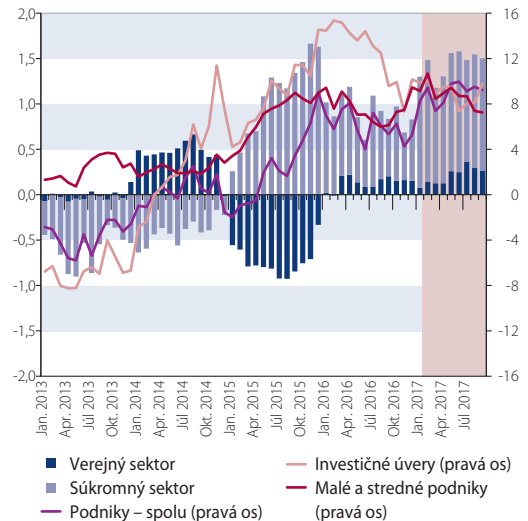
Graf 5 Distribúcia úverov podľa pomeru výšky celkovej zadlženosti k čistému ročnému príjmu v treťom štvrtroku 2017

Zdroj: NBS.

Poznámka: 2 % úverov boli poskytnuté s DTI vyšším ako 12.

Graf 6 Vývoj medziročnej dynamiky podnikových úverov

Zdroj: NBS.

2 Prijmy z odpredaja niektorých činností, najmä podielov spoločnosti VISA.

bankami prejavujúca sa v pokračujúcom uvoľňovaní úverových štandardov a nízka úroveň úrokov. Rast úverov podnikovému sektoru bol druhý najrýchlejší spomedzi krajín EÚ. Významný nárast zaznamenali aj ostatné kategórie dlhu podnikov, ako sú úvery zo zahraničia a emisia dlhopisov. Vplyvom zlepšujúcej sa kondície podnikov klesal aj podiel zlyhaných úverov podnikového sektora, ktorý sa k septembru 2017 zastavil na úrovni 5,6 %.

Nárast optimizmu v ekonomike v dôsledku stabilného vývoja bolo cítiť aj v sektore komerčných nehnuteľností, kde sa v priebehu roka 2017 zvyrazňovali trendy tak na strane dopytu, ako aj ponuky. Silný dopyt sa premietal do nárastu čistého zazmluvnenia komerčných priestorov, čo drží mieru neobsadenosti týchto nehnuteľností na historicky nízkych úrovniach. Pozitívny ekonomický sentiment podnietil rast expozícií voči stavebníctvu, keď rast úverov sektoru komerčných nehnuteľností sa síce zastavil, výrazne však rástlo stavebníctvo. Z pohľadu finančnej stability predstavuje sektor komerčných nehnuteľností významné riziko pre domáci bankový sektor. Dôvodom je najmä vysoká koncentrácia, výrazná citlivosť tohto sektora na ekonomický vývoj, rastúce riziko nadmernej ponuky v prípade ochladenia ekonomiky a negatívna historická skúsenosť týkajúca sa výšky strát z tohto sektora v čase predchádzajúcej krízy. Riziko predstavuje aj miera prepojenia tohto sektora s ostatnými sektormi, keďže sektor komerčných nehnuteľností okrem bankového sektora stále výraznejšie financujú aj fondy alebo priamo retailoví investori.

VÝVOJ NA TRHU NEHNUTEĽNOSTÍ NAZNAČUJE MOŽNÚ STABILIZÁCIU VO VYBRANÝCH SEGMENTOCH

Ceny nehnuteľností na primárnom aj sekundárnom trhu zaznamenali počas roka 2017 istú

mieru stabilizácie. Naďalej rástli pomerne silným medziročným tempom, no tempo ich rastu sa už nezrýchľovalo. Na sekundárnom trhu s bytmi sa navyše situácia začína diverzifikovať, keď najmä v niektorých krajských mestách vrátane Bratislavy došlo k spomaleniu rastu cien. Zároveň pomalší medziročný rast cien vidieť aj pri troj- a viacizbových bytoch. Zvýšené tlaky na trhu s nehnuteľnosťami však aj naďalej pretrvávajú, čo sa okrem iného prejavuje aj v kontinuálne klesajúcom počte ponúkaných bytov na sekundárnom trhu.

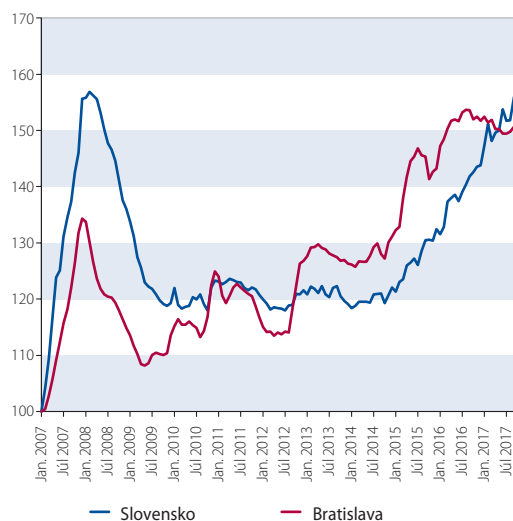
RIZIKO LIKVIDITY SA V ROKU 2017 PREHĽBILO

V roku 2017 sa prehlboval časový nesúlad aktív a pasív v dôsledku nárastu dlhodobých nelikvidných aktív a krátkodobých záväzkov. Tento trend súvisí najmä s prostredím veľmi nízkych úrokových sadzieb, ako aj s obchodným modelom slovenského bankového sektora. Už tradične stabilnými zdrojmi slovenského finančného sektora sú najmä vklady retailu a čiastočne aj vklady podnikového sektora. Hoci objem vkladov v roku 2017 rástol, tento rast bol pomalší v porovnaní s rastom úverov. V dôsledku tohto vývoja podiel úverov na vkladoch narastal, pričom v septembri 2017 dosiahol nové historické maximum, čo znamenalo šiestu najvyššiu úroveň v rámci krajín EÚ. V dôsledku účinnosti novej európskej legislatívy (nariadenie EÚ č. 575/2013) dôjde od januára 2018 k implementácii harmonizovaného indikátora pre likviditu, tzv. LCR (Liquidity Coverage Ratio). Tento ukazovateľ nahradí doteraz platný ukazovateľ krytia likvidity podľa opatrenia NBS. Parametre nového harmonizovaného ukazovateľa LCR však budú nastavené menej konzervatívne ako v prípade aktuálne platného národného ukazovateľa (podľa opatrenia NBS). Definícia likvidných aktív v novom ukazovateli je síce mierne prísnejšia, ale parametre výpočtu čistých záporných tokov predstavujú výrazné uvoľnenie pravidiel. Na splnenie požiadaviek nového ukazovateľa tak budú banky potrebovať menší objem likvidných aktív. V kontexte aktuálneho vývoja rizík v oblasti likvidity táto zmena nie je pozitívnou správou.

ZISKOVOSŤ BANKOVÉHO SEKTORA ZOSTÁVA POD ZVÝŠENÝM TLAKOM

Hoci po odpočítaní vplyvu jednorazových efektov roku 2016² sa ziskovosť bankového sektora v tomto roku v zásade nezmenila, tento výsledok bankový sektor dosiahol najmä vďaka nárastu objemu poskytnutých úverov. Rastúci tlak na model podnikania bankového sektora sa prejavil aj v poklese čistej úrokovej marže, ktorá k septembru 2017 medziročne poklesla z 2,6 % na 2,4 %. Dopad prostredia nízkych úrokových sadzieb sa snažili banky v prvých troch štvrtrokoch 2017 zmierňovať zrýchlením tempa rastu úverov, najmä v sektore podnikov. Zvýšeným úverovaním sa tak snažili kompenzovať negatívny dopad klesajúcich úrokových marží na ziskovosť. Snaha kompenzovať klesajúce úrokové marže prostredníctvom úverového rastu však zvyšuje citlivosť ziskovosti

Graf 7 Rast cien bytov (EUR/byt) (index: január 2007 = 100)

Zdroj: CMN.

Poznámka: Rast cien bytov (EUR/byt) v priemere pokračoval, v niektorých segmentoch došlo k stagnácii (príklad mesta Bratislava).

bánk na prípadný nepriaznivý vývoj v budúcnosti. V prípade náhleho poklesu dopytu po úveroch alebo nárastu nákladov na straty z nesplácaných úverov by bol dopad na ziskovosť bankového sektora citelný. Nárast citlivosti je najvýraznejší v skupine menej významných bánk, ktoré už v súčasnosti vykazujú výrazne nižšiu ziskovosť a vyššie náklady na nesplácané úvery. Rast citlivosti súvisí so zhoršením parametrov rizikovosti úverového portfólia, čo implikuje v budúcnosti väčšiu stratu v porovnaní s dnešnou situáciou, keďže sa bude vzťahovať na stále väčší objem úverov. Zároveň sa zvyšuje aj citlivosť bánk na ďalší pokles úrokových marží. Z pohľadu tohto vývoja je pozitívnou správou, že kapitálová primeranosť bankového sektora sa v dôsledku nižšej miery vyplácania zisku akcionárom v prvom polroku 2017 zvýšila.

BANKOVÝ SEKTOR ČAKAJÚ REGULAČNÉ ZMENY

Za faktor zmierňujúci vplyv spomínaných rizík na finančnú stabilitu možno považovať aj regulačné zmeny súvisiace so zavedením medzinárodného štandardu finančného výkazníctva, tzv. IFRS 9, ktoré vstúpia do platnosti 1. januára 2018. Najväčšie zmeny sa budú týkať účtovania opravných položiek a oceňovania aktív. V rámci štandardov IFRS 9 sa zavedú tri kategórie na klasifikáciu finančných aktív, a to aktíva oceňované v amortizovanej hodnote, aktíva oceňované reálnou hodnotou cez ostatné súčasti komplexného výsledku (*fair value through other comprehensive income*, FVOCI) a aktíva oceňované reálnou hodnotou cez výsledok hospodárenia (*fair value through profit or loss*, FVPL). Zároveň sa upraví spôsob tvorby opravných položiek, kde sa na rozdiel od aktuálneho systému, v ktorom sa tvoria opravné položky len na už vzniknuté straty, budú tvoriť opravné položky na základe očakávanej straty z úveru. V prípade úverov, pri ktorých nedošlo k výraznému zvýšeniu úverového rizika od prvotného vykázania, sa opravná položka tvorí vo výške očakávaných 12-mesačných úverových strát (tzv. úvery prvého stupňa, Stage 1). V prípade úverov, pri ktorých došlo k výraznému zvýšeniu úverového rizika od prvotného vykázania, sa opravná položka tvorí vo výške očakávaných úverových strát počas celej životnosti úveru (tzv. úvery druhého stupňa, Stage 2). Následne, keď

dôjde k zlyhaniu úveru (resp. keď sa stane úverovo znehodnoteným finančným aktívom (tzv. úvery tretieho stupňa, Stage 3), dochádza aj k zmene výpočtu úrokových výnosov. Kým úver nie je zlyhaný, úrokové výnosy sa počítajú z hrubej hodnoty, po zlyhaní z amortizovanej, teda prakticky z čistej hodnoty úveru. Z odpovedí z dotazníkového prieskumu vyplýva, že slovenské banky predpokladajú približne 14 % nárast opravných položiek z dôvodu prechodu na nové štandardy, čo predstavuje necelých 0,7 % vlastných zdrojov k júnu 2017. Dopad na ziskovosť v roku 2018 sa z dôvodu prechodu na nové štandardy neočakáva, pričom dopad na vlastné zdroje by mal byť postupný, keďže implementácia predpokladá päťročné prechodné obdobie.

AKTÍVNA REAKCIA NBS NA RASTÚCE TLAKY NA ÚVEROVOM TRHU

V novembri 2017 schválila Banková rada NBS opatrenie č. 10/2017 týkajúce sa oblasti spotrebiteľských úverov, ktoré do veľkej miery vychádza z doteraz platného odporúčania NBS č. 1/2014. Zároveň však prináša aj niekoľko zmien, z ktorých najvýznamnejšou je definovanie rezervy, ktorá spotrebiteľovi zostane z čistého príjmu po odpočítaní všetkých splátok (po zohľadnení nárastu sadzieb o 2 percentuálne body) a životného minima na dlžníka, prípadného spoludlžníka a vyživované deti. Výška rezervy je od 1. januára 2018 stanovená vo výške 15 % rozdielu medzi príjmom a životným minimom. Od 1. júla 2018 sa táto rezerva zvýši na 20 %. Cieľom opatrenia je rozšíriť záväznosť požiadaviek na obozretné poskytovanie úverov aj na oblasť spotrebiteľských úverov.

Ďalším regulačným rozhodnutím, ktorým NBS reagovala na rast rizík cyklického charakteru na úverovom trhu, bolo rozhodnutie NBS o zvýšení úrovne proticyklického kapitálového vankúša. Cieľom tohto kroku je zvýšiť odolnosť bankového sektora voči rizikám spojeným s cyklickým vývojom na úverovom trhu. Banková rada NBS rozhodla o zvýšení miery tohto vankúša zo súčasnej úrovne 0,5 % na úroveň 1,25 % od 1. augusta 2018. Dôvodom boli silnejúce tlaky spojené s rastovou fázou na úverovom trhu. Ak bude aj naďalej pokračovať zvyšovanie tlaku na trhu úverov, NBS pristúpi k ďalšiemu zvýšeniu miery proticyklického kapitálového vankúša.

I N F O R M Á C I E

Medzigeneračné vzdelávacie partnerstvo nad 55 rokov

Inštitút bankového vzdelávania NBS, n. o., sa podieľal na trojročnom projekte s názvom Medzigeneračné vzdelávacie partnerstvo nad 55 rokov, financovanom prostredníctvom programu Erasmus+. Konečná aktivita tohto projektu zahŕňa publikáciu ILPO55 vo forme elektronickej knihy, ktorá je dostupná na internetovej stránke <https://www.ilpo55.eu/>. Projekt bol vyvinutý na základe skúseností 10 partnerov zo šiestich

európskych krajín v súvislosti s vývojom, riadením a vytvorením referenčného rámca ILPO55, kvalifikácií a súvisiacich výstupov. Jeho cieľom bolo ponúknuť konkrétne návrhy zainteresovaným stranám v bankovom a finančnom sektore s osobitným dôrazom na otázky vekového manažmentu, pokračujúceho zamestnávania ľudí nad 55 rokov a medzigeneračnej spolupráce s mladšími zamestnancami.